

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

BIBLIJSKI POGLED NA CRKVI I NJEZINO POSLANJE

Kratko opravdanje mogega puta u Crkvu*

Heinrich Schlier

Put u Crkvu nisam prokrcio sam sebi. Ali jesam se njime uputio. Bio je to za mene otvoreni put. Time mi je ujedno bio zadan. Ja taj put ne mogu razložiti, jer ga sada ne promatram s nekog povišenog stajališta i nemam nad njim pregleda nakon što sam stigao na cilj. Ono što ja vidim jesu uvrh glave slijepe ulice kojima sam hodao i u kojima sam se brzo našao na kraju. One nisu bile međusobno povezane. Unatoč tome, bio je to ipak put. Jedini Bog, međutim, zna kuda je on sve vodio. Kad bih ga želio rekonstruirati, sigurno bih iznio mnogo toga nevažnoga a izostavio mnogo važnoga; osim toga ne bih znao da li ga prikazujem neusiljeno.

* Napomena prevodioca: Izvorni je naslov ovog članka »Kurze Rechenschaft«, u najnovijoj knjizi sabranih članaka H. Schliera: *Der Geist und die Kirche*, Echter, Freiburg, 1980, 270—289. Od izdavačke kuće Echter koja posjeduje autorska prava zamolio sam i dobio pristanak za prijevod na hrvatski. (Naše je uredništvo ovom prijevodu stavilo svoj glavni naslov.)

Schlier je bio profesor na evangeličkom teološkom fakultetu u Bonnu. God. 1953. stupio je u Katoličku Crkvu zatraživši prije toga razrješenje od profesorske službe. Kako je bio uvaženi egzeget, prebačen je samo na Filozofski fakultet univerziteta u Bonnu gdje je nastavio svoj znanstveni rad. Koliko su ga cijenili evangelički kolege, vidi se po tome što su ga zamolili da za Meyerov niz komentara Novog zavjeta priredi god. 1951. i 1962. novo, prošireno izdanje svog komentara poslanice Galaćanima koji je prvi put izdao u tom nizu god. 1949. Kako prije tako i poslije prelaska na katolicizam, komentar je posvetio R. Bultmannu. Protestantski paulinist svjetskog glasa Ernst Käsemann napisao je u svojoj ocjeni Schlierova komentara poslanice Efežanima, koji je izašao 5 godina nakon njegova prelaza: »Škola iz koje je Schlier izrastao može biti ponosna na ovo djelo koje nosi njezine neizbrisive crte barem u snazi metode i zaokruženosti nacrtu. To vrijedi, iako ovdje evangelička teologija dobiva

Uostalom, nije ni potrebno prikazivati moj put u Crkvu. Nije potrebno udovoljavati pobožnoj radoznalosti, nego valja i ovdje slušati istinu. Zapravo je potrebnije od opisa mog puta govoriti o onome što je pridonosilo i pomagalo da krenem ovim putem te, iznad svega, navesti razloge koji su me privukli da se uputim ovim putem. Upravo onda kad je netko bio župnik i profesor teologije izvan Crkve — iako ex voto već duže vrijeme u njoj — ne duguje opravdanje ni o čem drugom osim o tim razlozima. Duguje ga onima čije je zajedništvo morao napustiti i Crkvi koja ga je prihvatila.

Teološki učitelji i utjecaj okoline

Mogao bih obrazložiti ponešto od onoga što je pridonosilo i pomagalo da sam ušao u Crkvu — doduše polagano, ali kao samo po sebi razumljivo. Pravo govoreći, bilo je to sve što mi se dogodilo u životu. Štoviše, često je bilo i onoga što uopće nije izgledalo kao da vodi ovamo. Kako da razumijem svoje godine učenja u školi mojih velikih učitelja K. Bartha, R. Bultmanna, M. Heideggera? Neka mi dopuste da ih i danas spominjem zahvalno u smislu konačnog i skrivenog zajedništva. Ne pišem, međutim, povijest svojega života. Tek usput prikazujem neke okolnosti, susrete i iskustva kako ne bi tko pomislio da su razlozi mog prelaza daleki i apstraktni te da nisu povezani sa životom. Svakako je jednostavna pobožnost mojega oca, koja je bila natopljena bavarskim luteranstvom, nesvjesno djelovala na mene. U ponečem je ona imala »katoličkih« crta. Okolnost da sam odrastao u katoličkoj sredini također nije ostala bez utjecaja, kako mi se čini. Moja se mladost odigravala u sjeni jedne visoke

izazov — upravo sredstvima koje je ta škola pribavila, plemenito po formi i neumoljivo po sadržaju — i tjeskobno joj se postavlja pitanje o istinitosti i ispravnosti evangeličkog tumačenja Pisma... Što god mi mogli Schlieru kritički predbaciti, nitko mu ne može zanijekati da njegov komentar upravo zbog korjenitog zalaganja djeluje fascinirajuće i uzorno.

Smatrao sam prikladnim iznijeti pred hrvatske čitaoce ovu Schlierovu ispovijest iz koje se vidi da ga je proučavanje Crkve u Novom zavjetu dovelo u Katoličku Crkvu. Njegova ispovijest je svojevrsno objašnjenje o znanstvenoj, eklezijalnoj i životnoj dimenziji biblijske teologije, koju naši čitatelji imaju priliku upoznati u knjizi *Biblijska teologija Starog i Novog zavjeta*, Zagreb, KS 1981, prevedenoj s engleskog. Schlier ovdje naziv »Crkva« u punom smislu riječi zadržava za rimokatoličku kršćansku zajednicu, u skladu s ondašnjom naukom o članstvu u Crkvi prema enciklici Pija XII. *Mystici corporis Christi*. Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj koistituciji *Lumen gentium* i dekretu *Unitatis redintegratio* uči da kršteni vjernici mogu pripadati Crkvi tijelom ili dušom te se ne susteže nazvati Crkvom kršćanske zajednice odvojene od Rima. Na predsaborskoj teološkoj liniji je i Schlierova ocjena ekumenskog gibanja među protestantima.

Kardinal Ratzinger u predgovoru knjizi iz koje je preveden ovaj članak kaže da je nakon Sabora nastupilo novo razdoblje u međusobnim odnosima katolika i evangelika u Schlierovoj domovini, ali da Schlierova pitanja i odgovori ovdje izneseni tvore jezgru dijaloga koji valja voditi. U njemačkom izvorniku nema podnaslova koje sam stavio da bi naši čitaoći lakše slijedili glavne misli. Onima koji nisu upućeni u noviju egzegezu neki će izrazi biti nejasni, ali glavnu poruku će ipak dočuti. Vjeran Crkvi u koju ga je doveo Novi zavjet, Schlier je umro u Bonnu 29. prosinca 1978. Opširnije usp. T. Pervan: *Karizmatična egzegeza Heinricha Chliera, Crkva u svijetu*, 4, 1979, 338—347.

crkve koja se zvala crkvom »Naše lijepe Gospe«, i učitelj nam je protumačio da »lijepa« znači isto što i »ljepota«. Tada sam često razmišljao: kakvog li čudnog imena za tako silnu gotsku crkvu od opeke koja uopće nije ljupka! To mjesto, gdje se nalazi i stari univerzitet, na kojem je kratko studirao također Petar Kanizije, i njegovo ozračje koje je bilo katoličko, i to tolerantno katoličko, svakako me sačuvalo od antikatoličkog afekta; čak je na mene utjecalo da postanem naklonjen katolicizmu na način na koji na svakog čovjeka utječu domovina i njezin zrak. Dok sam još bio uvjereni luteranski kršćanin, nikad nisam u sebi podgrijavao odvratnost prema katoličkoj Crkvi nego sam prije osjećao prema njoj izvjesnu tihu naklonost. Ipak je teško sada prikazivati utjecaj okoline iz doba moje mladosti. Mnogo je dostupniji i u svijesti dublji utjecaj iz susreta s katolicima i katoličkim duhom. Ne radi se o tome da bih ovdje želio uspoređivati ili prosuđivati. Nemam na to nikakvo pravo. Ne radi se također ni o tome kao da sam živio u iluziji da su katolici »osobiti« ljudi, ili samom sebi tajio da i među njima ima pšenice i pljeve. Ipak sam opazio da na katolika nekako spada, kako god se to pokazivalo skromno ili čak nastrano, ne živjeti potpuno prema kalupima vremena, pa bilo to makar ispovijedanjem čudnovato kompaktne vjere — što za mene nije bilo baš tako sporedno, kao što se možda nekima čini; nadalje, da je katolik nekako ponizan i skroman — čak i muškarci kleče; konačno, da u poznavanju sebe i konkretnog grijeha ima stanovitu milosrdnu širinu i ljudsku prijaznost, čak i onda kad on to primjenjuje samo na sebe. Zadivilo me upravo to, ali u čistom obliku, a onda i štošta drugo, dublje, na pojedinim pobožnim muškarcima i ženama, i u tome Duh Kristov — što nije nikakav »pobudni« izraz. Ne mogu ovdje navoditi imena onih koji još žive. Ali od mrtvih, sjećam se muževa kao opata Angelusa iz Ettala, koji je bio istiniti »glasnik« Gospodinov i pravi sin svetog Benedikta, kao i tada malene skupine njegovih sinova koji su mi potpuno doveli u svijet što im znači njihovo pravilo: »Omnes supervenientes hospites tanquam Christus suscipiantur«. (Neka se sve pridošle goste — strance — kao Krista primi). Sjećam se također sasvim drugačije usmjerenog muža, oca Ruperta Maiera, koja je bio pravi sin svojega duhovnog oca, tada protjeran u Ettal. Izgledao mi je kao zatvoreni lav koji reži iza rešetke. Kako je dan i noć iščekivao slobodu da bi nastavio svoju službu! Pred takvim i mnogim drugim, poniznim i spremnim, milosrdnim i odlučnim muževima, koji zajednički ili pojedinačno nasljeduju Krista kako mi se činilo blijedo protestantsko odbacivanje uzora i konkretnog nasljedovanja! Kao da ti ljudi protuslove »Riječi« i »slušanju«! Nema snažnijeg zahtjeva od uzora u tom smislu ni intenzivnijeg slušanja od nasljedovanja.

S katoličkim duhom susretao sam se dakako godinama i preko katoličkih spisa. Ne želim prešutjeti da sam vrlo rano i često uzimao male traktate koji se nude u predvorju crkava i od njih sam puno dobivao. Istina uzima mnogostruke, često skromne oblike. S druge strane, vrlo rano — vjerujem već od 1927. — počeo me zanimati *Hochland* (mjesečnik za znanost, literaturu i umjetnost, izlazi u Münchenu) i objašnjavao mi neka pitanja. *Mudrost Franje Saleškog* od (Jean-Piere) Camusa (1584—1652), Möhler, Newman, rani Theodor Haeckler, Bernanos, Claudel i premalo poznati

članci Erika Petersona bijahu vrlo različite udice Duha Svetoga. Dogmatsku pouku zahvaljujem prije svega Diekampovu djelu koje me je, iako suho i neobično, najprije privuklo, a onda zanimalo tako da sam ga često dohvaćao. Slutio sam da teologija u konkretnom smislu pretpostavlja »objavu« te vidio da i u njoj sve ima svoje mjesto.

Iskustvo protestantskog župnika

Sve ovo što mogu samo natuknuti spominjući nekoliko imena ne bi stvarno dugo djelovalo na mene, da svoju spremnost i potragu za »katoličkim« nisam pojačao određenim iskustvima koja sam stekao u toku župničke službe i djelovanja u okviru »Bekennende Kirche« (Ispovjedalačka Crkva, pokret protestantskih župnika i laika, nadahnut teologijom Karla Bartha, koji je išao za reformom i oštro se suprotstavljao suradnji s hitlerovskim režimom). To obračunavanje tridesetih godina predstavljalo je zalaganje odvažnih i pobožnih ljudi za kršćansku jezgru evangeličke Crkve nasuprot religijski provedenom i omeđenom crkvenopolitičkom pokretu koji se zavao »Deutsche Christen« (Njemački kršćani, pokret za usku suradnju s državom u doba Hitlera, kojemu su podlegli mnogi službeni predstavnici) i nasuprot protukršćanskom takozvanom »Trećem Reichu«. U ovom smo se radu također zalagali oko toga da evangeličkoj Crkvi opet dadnemo lice Crkve. U otporu protiv Hitlerova Reicha i od njega podržavanog oduševljenja »njemačkih kršćana« osjećao sam zajedno s »ispovjedalačkom Crkvom« i do kraja ostao jedno s njom. Ipak sam sve više opažao pri obavljanju župničke službe i u vijećanju sinodâ, kako su sva nastojanja oko Crkve bezizgledna zato što se ne priznaju određena konkretna načela. Sve se jasnije pokazivalo da postoje ne samo različita vjerovanja u smislu pisane vjeroispovijesti, nego — još gore — da se te pisane vjeroispovijesti, koje su nekoć bile temelj evangeličke Crkve, uopće više ne priznaju kao takve. Najgore je ipak bilo što se odlučno odbijalo i ocrnjivalo kao konfesionalizam teološko uvjerenje da je pisana vjeroispovijest sa svojim konkretnim sadržajem obavezni dogmatski temelj Crkve.

Razvikani i lažni protudokaz glasio je: ne radi se o vjerovanju u smislu pisane vjeroispovijesti nego o vjerovanju u smislu prihvaćanja. Vjerovanje u smislu pisane vjeroispovijesti navodno je samo putokaz koji usmjereava vjeru određenim smjerom. Jer, vjera navodno nije pristajanje uz vjerske formulacije (svakako ne samo to), nego nešto sasvim drugo. Time je dogmatsko načelo nadomješteno karizmatiskim, čega sam postajao sve svjesniji. Međutim, osobna obdarenost Duhom, ovdje dar osobne vjere zapaljene na Pismu, počiva na dogmi i ne može stupiti na njezino mjesto. Karizma je svakako izraz pokretljivosti Crkve, ali ne njezin temelj. Slično se pokazalo u djelovanju »Ispovjedalačke Crkve« kod pitanja o »službi« i njezinu utemeljenju. Strah me hvata kad razmišljam, na temelju koje punomoći sam zapravo obavljao tu službu? Nije bilo nikakve druge osim one koju dopušta stručna sprema, vlastita odluka, pristanak župske zajednice i priznanje crkvenog vodstva ili poglavarstva. U »Ispovjedalačkoj Crkvi« prevagnulo je karizmatično utemeljenje službe, koje se ipak povezano s birokratskim. Činilo mi se sve više i više da je to do-

voljno. Danas se o tome u evangeličkoj Crkvi opet šuti i gotovo izgleda da je zavladao rezignacija u odnosu na spomenuta i druga temeljna pitanja. U toj šutnji odvijaju se neobični ali sasvim dosljedni teološki potezi. O dogmi odlučuje disciplinski crkvena birokracija. A u teologiji pojedinci dokidaju iznutra takozvano formalno načelo evangeličke Crkve o kanonu Svetog pisma i nadomještaju ga kanonom događaja prilikom kojih nastaje inspiracija zapaljena riječju Pisma. Usporedno s time ide napad na sakrament krštenja u obliku teološkog i praktičkog odbacivanja krštenja djece. Tu je i krivo razumijevanje takozvane demitologizacije Novoga zavjeta, koje i nehotice pogoduje rastrgavanju vjerske srži evangeličke Crkve. Kako takvi i slični postupci ne bi sve neodložnije usmjeravali čovjekov pogled prema Crkvi, koja unatoč svim štetnim i žalosnim pojavama u pojedinostima ipak još uvijek čuva temeljna načela i stoga ostaje Kristova Crkva koja se uvijek može obnovljati?

Proučavanje tradicije o Isusu i prvoj Crkvi u Novom zavjetu

Takve pojave, susreti i iskustva djelovali su postupno da postanem katolik. Ipak je odlučni poticaj došao s druge strane. Došao je iz Svetog pisma Novog zavjeta koje sam počeo zvanično izlagati. Malo po malo Novi me je zavjet potaknuo da postavim pitanje, da li se luterovska vjeroispovijest, a pogotovo novija evangelička vjera koja je mnogo odstupila od prvotnog luterstva, slaže s njegovim svejdočanstvom. Opet i opet sam se osvjedočio da je Rimokatolička Crkva ona Crkva koju Novi zavjet ima pred očima. Bio je to dakle pravi protestantski put, ako smijem tako reći, kojim sam došao u Crkvu. Put koji je predviđen u luteranskim pisanim vjeroispovijestima, iako nije očekivan. Pri tome moram još nešto spomenuti: ono što me je upućivalo prema Crkvi bio je Novi zavjet, gledan na razini iskrenog povijesnog izlaganja. Ovo se ne protivi onome što ću poslije reći, naime da svako izlaganje Svetog pisma treba biti u duhu Crkve, želi li biti pravo izlaganje. Duh Crkve uključuje također iskreno i pravo povijesno istraživanje te i na ovom području nije duh ropstva i strahovanja nego sinovstva. Povijesno istraživanje, koje je stvarno otvoreno povijesnim pojavama, ujedno je način za osvjetljavanje istine. Tako i ono može voditi Crkvi i postati put do nje. Stoga sam još danas zahvalan učiteljima koji su me uputili u ovo istraživanje.

Što mi je, dakle, otvorio Novi zavjet kad mi je neprestano pokazivao vidljivu Crkvu i njezinu vjeru? Ne mogu to dakako ovdje obrazložiti u pojedinostima i pobliže. Inače bih morao napisati opširnu teologiju Novog zavjeta. Mogu samo navesti nekoliko uvida koje sam stekao iz Novog zavjeta i koji su me odlučno upravili putem prema Crkvi. Poredam li te uvide, prvi je bio ovaj: već sam Novi zavjet poznaje i pruža stvarno stanje za razvijanje apostolske ostavštine, tako bitno za razumijevanje tradicije u širem smislu. U Novom je zavjetu sveobuhvatno uhvaćena i dokumentirana Kristova predaja o samom sebi (Selbstüberlieferung) po Duhu Svetom u Crkvi, »principu«, a to znači na izvoru i početku. Ona zatim dolazi do izražaja zajedno s apostolskom ostavštinom koja nije zapisana samo u Novom zavjetu nego u općoj tradiciji Crkve. Drukčije ne možemo teološki razumjeti razvijanje tradicije o Isusu u evanđelja i ta-

koder u evanđeljima. Možemo ih shvatiti — što osobito postaje jasno u slučaju četvrtog evanđelja — samo kao Isusovo izlaganje vlastite »prvotne riječi« po Duhu Svetom u vjeri Crkve. Stupnjevito razvijanje prvotnih događaja i riječi može se također upoznati iz poslanica apostola Pavla, ali ne samo iz razvoja njegova poimanja Crkve — da spomenemo samo jedan primjer — nego također iz povijesne pojave Crkve. Pastoralne poslanice u novoj situaciji ondašnje Crkve već sadrže refleksije o stvarnom stanju tradicije koja se razvija. Ne možemo dakle osporavati da u Novom zavjetu postoji postupni razvoj kako povijesnih pojava tako i njihova razumijevanja. Samo povijesno-kritično istraživanje posvijestilo nam je ovaj razvoj. Možemo ga uvrh glave različito tumačiti. Prema jednima, to je primjerena i vjerna razrada iste jezgre, te stoga uvijek novo i sve razvijenije prikazivanje iste jezgre. Prema drugima, to je neprimjereni razvoj koji se udaljio od izvora, protivi mu se i stoga istovremeno dodaje uvijek novu jezgru i nužno vodi u »otpad« od prvotnog događaja i prvotne riječi. Smatram da je ovo drugo tumačenje pojave kratkovidno, što znači da gleda stvari samo iz neposredne blizine gdje se mnogostruko sukobljuju, a ne iz pozadine gdje se ujedinjuju. Ovo tumačenje, nadalje, predstavlja primjenu reformatorsko-pijetističkog dogmatskog suda o otpadu Crkve, unutar povijesnog istraživanja. Takav je sud, međutim, sam sebe tokom vremena doveo ad absurdum, a to iziskuje duboko razmišljanje. Iako se naime ta reformatorsko-pietistička teza na početku odnosila na Crkvu srednjeg vijeka, s vremenom je navodni otpad pomican unazad: u četvrto stoljeće i poslijekonstantinsko doba, zatim u drugo stoljeće i poslijepostolsko doba te konačno u samo novozavjetno doba, u kojemu »katolički« Luka biva suprotstavljan »evanđeličkom« Pavlu, ili još dalje: u sam lik apostola Pavla u kojemu, navodno, slično kao kod apostola Ivana, postoje dva sloja: Pavao kojega »Krist tjera«, kako se to govori upotrebljavajući jedan Lutherov izraz, i drugi Pavao koji misli više magično-sakramentalno ili konkretno eshatološki i zato »katolički«. Predrasuda o »otpadu« Crkve od sebe same ima različite oblike. Odbacimo li je, neće tim samim bez daljnijega postati jasno postupno tumačenje Kristove predaje o samom sebi u Novom zavjetu. Nije samo po sebi uočljivo jedinstvo i dosljednost Novoga zavjeta, ali se Novi zavjet već otvori na ovom ili onom mjestu onome tko ga promatra dugo i otvoreno. Time uključno kažemo da je ono načelo, koje Rimokatolička Crkva zastupa nezabludivo, bilo djelotvorno u apostolsko doba; naime načelo o uvijek održanoj istovjetnosti Crkve sa samom sobom uslijed pomoći Duha Svetoga; mogli bismo također reći da se radi o načelu bitno integralne predaje.

Utjelovljenost Krista i Crkve

Još je važnije jedno drugo načelo Novog zavjeta koje izriče apostol Ivan i koje potkrepljuju svi drugi apostolski spisi na svoj način: Riječ je tijelom postala. To mi se načelo sve jasnije namećalo kao ključ za razumijevanje svega kršćanskog općenito. U njemu je istodobno dostupno sve što je potrebno za razumijevanje Rimokatoličke Crkve. Na njemu su se oduvijek razilazili duhovi u kršćanstvu i još uvijek se razilaze. Priznaje ga također evanđelička Crkva sa svojom teologijom. Ali ne priznaje stanje stvari time obuhvaćeno i ne povlači dosljednje zaključke.

U evanđelju po Ivanu utjelovljenjem Logosa svakako je predstavljen njegov ulazak u čovjeka Isusa i time u ljudski svijet kao njegov svijet koji postaje sredstvo za prenošenje njegove objave. Ovo ulaženje u čovjeka Isusa i njegov svijet ide dotle da se vječni Logos, po kojemu je sve stvoreno i osvijetljeno, sada skriva u »tjelesnu« povijest ovoga svijeta i potpuno se objavljuje kao Logos po »tjelesnoj« povijesti ovoga svijeta. Na taj i ni na koji drugi način, ali potpuno i cjelovito, omogućuje on susret i doživljaj svoje slave, svoje zbilje koja osvjetljuje život. Od ove tjelesnosti i povijesne supstancije svijeta kao i uopće svjetskih struktura nije izuzetno ništa što ne bi moglo biti pomagalo, sredstvo, nosilac, prebivalište za djelovanje Logosa koji je ušao u našu povijest i naš svijet. To vidimo u samom evanđelju po Ivanu gdje postoji ne samo Isusova riječ nego također njegovo djelo, znakovi i čudesa, ne samo njegova riječ i znakovi nego također tijelo i krv, ne samo njegovo tijelo i krv nego također »spomen«, prenošenje samog sebe (Selbstüberlieferung) u Duhu Svetom, ne samo Isusova predaja o njemu samom nego i njegovi učenici te učenici tih učenika. Sve zato da se pokaže i provede vječni poziv Logosa i u njemu spas svijeta. Objava je po Ivanovu evanđelju u biti ulaženje Logosa u sve što pripada »tijelu« te djelovanje Logosa po svemu »tjelesnom« koje odabire u tu svrhu. Stoga upravo u ovom »duhovnom« evanđelju postoji vrlo »materijalno« ili bolje »tjelesno« posredovanje Logosa. Moderno istraživanje potvrđuje ovo time što pripisuju određenoj crkvenoj školi podatke o toj redakciji, koja je navodno odstupila od duhovnosti prvotnog autora. Spomenutim izrekama o samoočitovanju Logosa u Ivanovu evanđelju u temelju je dokazan kao apostolski često napadani »materijalizam« Rimokatoličke Crkve koji je u stvari povijesni realizam. Riječ je postala »tijelom« a ne riječju, kako bismo mogli kratko formulirati današnje evangeličko razumijevanje objave koje je u zametku već postojalo kod Luthera. I jer je Riječ bila tijelom a ne samo riječju, zato postoji ne samo propovijed nego i sakramenat, dogma a ne samo ispovijest. Postoji također posvećenje i preobražavanje iz slave u slavu, o kojemu govori apostol Pavao, a ne samo ispunjenje egzistencije u vjeri. Postoji, napokon, stvarna prisutnost Krista u Crkvi, crkvenoj instituciji, pravu, liturgiji i mnogočemu drugom, a ne samo njegovo letimično osvjetljenje iz Pisma u dušu čovjeka.

Crkva kao tijelo Kristovo u povijesnom svijetu

Proučavanje Novog zavjeta dovelo me je do još jednog uvida. On je povezan s onim što sam upravo spominjao, ali se tiče jedne posebne crte u cjelokupnom stanju Kristove utjelovljenosti. To je uvid da se Bog jednom zauvijek odlučio na zbiljski način za svijet — da to izrekne što je moguće manje teološkim jezikom. Posljedica njegove odlučnosti za nas jest da prolazno (svijet) sa svom konkretnom prolaznošću krije u sebi konačno. Bog se odlučio u Isusu Kristu i za Isusa Krista, a time se odlučio za nas. Sada je sve prožeto njegovom odlukom koja je jednom donesena i ostaje. Bog nam je izišao ususret slobodom svoje odluke i odlukom svoje slobode. Ovaj dobrotivi izlazak ususret prožima sada cijelu svjetsku situaciju. Božjom odlukom vrijeme je sada drugačije nego prije; mi mu pristupamo kao »ispunjenom«, imamo ga da bismo ga ži-

vjeli i možemo ga živjeti. Ispunjeno vrijeme nije tek budućnost. Nismo Židovi prema kojima Božje vrijeme tek predstoji pa sadašnje vrijeme samo u tom smislu ima vrijednost. Nije više židovsko doba. Kršćani smo i kao takvi trebamo živjeti kršćansko vrijeme koje je stvarno uspostavljeno Kristovim uskrснуćem. Budućnost je već počela. Nismo ni pogani kojima budućnost leži u prošlosti i koji stoga imaju pred sobom samo praznu i bezizglednu budućnost. Nije više vrijeme pogana. Kalendar nije samo slučajna konvencionalnost nego odraz stvarne promjene vremena. Budući da se Bog odlučio, sada je i prostor drugačiji nego prije. I on je poput vremena ispunjen Kristom, što znači da ga Krist nosi, traži i upravlja. Crkva taj »prostor« svijeta omeđuje i u se prihvaća. Stoga je ona prikladno i prilagođeno oličenje tog prostora, »oličenje« (Verkörperung) u aktivnom i pasivnom smislu: ono što mu omogućuje tjelesnu pojavnost i samo njegovo tijelo. Ona je to kao »tijelo Kristovo«. Kao takva ona je oličenje novog svijeta koji Krist nosi, traži i upravlja. Budući da se Bog odlučio i s obzirom na to da je u Kristu promijenio unutarnju strukturu svijeta, svijet sada nije nešto iznimno, odvojeno i tuđe. To je zapravo samo onaj svijet koji se kloni Crkve. Crkva je naprotiv prilagođeno usmjerenje i zavičajna sadašnjost svijeta. Crkva je sada svijet.

To međutim ima još jedan smisao, naime: Crkva je jedan svijet. Upravo se u tome očituje donesenost i trajnost Božje odluke za nas. Kao tijelo Kristovo ili područje Boga Crkva je konkretni hram, konkretni grad, konkretna kuća Božja, biblijski najobuhvatnije rečeno: eon Božji. U Crkvi se Bog odlučio za jedan, svoj, novi svijet i stoga svi oblici i strukture svijeta služe za provođenje njegove odluke. Navedimo samo nekoliko primjera: odatle u Novom zavjetu postoji činjenica da se vjera točno određuje u konkretnim rečenicama, koje vjernici trebaju konkretno priznavati kao istinite. Isto tako postoji u skladu s Božjom odlukom i na temelju te odluke odlučivanje Crkve o vlastitoj vjeri, vjersko odlučivanje sve do izražavanja u formulama te u vezi s time vjersko odlučivanje pojedinca. Tako postoji činjenica prihvaćanja unaprijed već sada na zemlji nakon što rasprava jednom završi, što je eshatološka činjenica. Inače ne bismo bili u svijetu o kojem je Bog odlučio. Objava može poprimiti tu konkretnost, ne uvijek i stalno, ali ovdje i ondje gdje se ukaže potreba. To ipak ne lišava ni svijet ni vjernike potrebe razmišljanja i traženja. Ali i svijet i vjernike lišava iluzije da bi se istina mogla naći već na putu ili, uopće, ni na kojem putu. Iz donesenosti i trajnosti Božje odluke izlazi prema Novom zavjetu također činjenica crkvenog auktoriteta. On postoji u vezi s odabiranjem, ovlaštenjem i poslanjem određenih nosilaca određenih služba koje se nastavljaju prenošenjem. Ti nosioci auktoriteta donose u mnogočemu odluke za Crkvu, i u tome nastavljaju Božju odluku, odnosno razvijaju je. Crkveni se auktoritet pred nekim odlukama ne poziva na Duha nego na poslušnost vjernika. To su one odluke koje se tiču apostolâ li se donose za čuvanje apostolske ostavštine. Stoga nije nipošto biblijski smatrati da se Crkva može voditi samo preko vijeća »braće«. Ona je u načelu i početno bila vođena od »hijerarhije« već u vrijeme Novog zavjeta i nakon Novog zavjeta. To ne isključuje ni karizmatike ni druge članove zajednice, ali im ne prepušta posljednju riječ. To je također odraz i posljedica završnosti vremena (Endzeit) u kojem živimo,

što nikako ne znači da je sve konačno (Endgültige) odloženo nego je naprotiv prisutno na skrovit i skriven način, na primjer u ljudskim odlukama. U Novom zavjetu postoji također princip i činjenica povezanosti službe i askeze, čemu je apostol Pavao jasan primjer. Ljudi obično nisu svjesni da apostol Pavao temelji tu nepodijeljenost službe i (akseze) upućivanjem na konac, što znači da ona po svojoj biti predstavlja eshatonsku pojavu. Što su napokon sva naglašavanja eshatona te sva eshatološka osjetljivost ili spremnost pred ovim konkretnim življenjem za buduće u svećeničkom celibatu i u redovništvu, koje se mora svaki dan iznova obistinjavati? Ovdje je na snazi eshatonska egzistencija, kako god to bilo jedno i kako god kod pojedinca bilo kompenzirano. Ovdje je barem u jednoj stvari konkretni odgovor na Božju odluku koja je donesena i ostaje.

Vezanost Duha uz znakove i riječi spasenja

Ali dosta. Priznavanje tih činjenica nije na koncu konca izlaganje Novog zavjeta, kako god nam ih Novi zavjet pokazivao kao na dlanu. Ljudi im se često suprotstavljaju mišljenjem i strahom, koji su uvriježeni prije samog izlaganja, te onda prevagnu u odlučnom trenutku kod izlaganja. Čak ako netko i dođe izlaganjem do njih, odvrćaju ga od povlačenja konsekvencija. Što se sve ne dopušta u protestantskoj egzegezi i ozbiljnoj povijesti, a onda biva otklonjeno iz dogmatskih i crkvenih razloga! Poznatom ali krivo shvaćanom rečenicom iz Ivanova evanđelja: »Duh puše gdje hoće« može se izraziti mišljenje, odnosno predrasuda, koja sprečava iskreno izlaganje. I stvarno biva često tako izražavano. Ta bi izreka trebala značiti da se Duh Božji, Pneuma, ne veže uz rečenice, znakove, službe i institucije, niti se vezao, jer mu sve to ne samo ne treba nego i sputava slobodu te ga podvrgava ljudskim postupcima. Zatim nastupa spomenuti strah koji govori da takvo raspolaganje Duhom i navodno proizvoljno postupanje s Duhom vode u nekršćansku sigurnost. U Novom zavjetu ne postoji, međutim, takva predrasuda niti takav strah. Prema Novom zavjetu Duh se i te kako vezao na rečenice i znakove u smislu da se baš njima koristi i samo njima za donošenje života i svjetla ljudima. Konačno, sama knjiga Novog zavjeta svjedoči kao knjiga za to, što neki uporno niječu, a što su još reformatori opažali. U njoj postoje ustaljeni himni nastali pod utjecajem Duha, koji istodobno služe kao sredstvo za djelovanje Duha. Postoje homologese (vjeroispovijesti) koje su proizašle od Duha i uprisutnjuju Duha a formulirane su u rečenice. Postoji svjedočanstvo o vezanosti Duha uz vodu prilikom preporoda i drugo. Novi se zavjet ne boji da bi ljudi prilikom takve vezanosti Duha mogli njime »raspolagati«. To se može tvrditi samo pod pretpostavkom da su pri takvoj vezanosti Duha, kao npr. uz znakove kruha i vina, mogući automatski spasenjski učinci te da nije potrebna poslušnost vjere za odgovor Duha. Vezanost Duha, međutim, »samo« više pokazuje njegov spasotvorni dolazak i spasotvornu prisutnost te u tom smislu također njegovo (moguće) spasotvorno djelovanje. Njegova vezanost dokaz je odlučene Božje ponude, odlučene do te mjere da postaje dostupna čak i u rečenicama ili (na drugi način) u »materiji«. Ona nikada ne pretpostavlja namjerno magijsko prenošenje spasenja, kako neiskorjenjivo tvrdi »antirimski«

afekt prosvjetiteljstva, koji je još uvijek prisutan u protusakramentalnim stavovima protestantskih teologa koji su inače dobro upućeni. Slobodna vezanost Duha na primjer uz vodu krštenja samo je izraz odlučenog Božjeg dolaska ususret ljudima, a snaga njegova zbiljskog djelovanja uvijek je »kritična«, tj. zahtijeva poslušni odgovor (koji dakako treba u stanovitom vrijeme poblizje odrediti). Zato ova slobodna vezanost Duha ne traži securitas u smislu ljudske sigurnosti u samoga sebe, nego sigurnost Božje ponude, čvrstoću i snažnost njegova zahvata, dostupnost njegova spasenja, izvjesnost njegove odluke i potrebu moga odlučivanja. Ova Božja prijaznost prema ljudima dolazi mi vrlo blizu ususret, tako blizu kao što je uskrslu Gospodin došao ususret Tomi na negodovanje svojih drugih učenika. Ona budi iznutra zahvalnost za Božju jednostavnost, koja računa s našom jednostavnošću, ali ne »sigurnost«. Ona zapravo budi nesigurnost, da tako kažemo, naime nesigurnost onoga koji je na taj način neotklonjivo okružen Božjom prijaznošću prema ljudima, jer mu dolaze ususret Duh i spasenje sasvim ljudski, mogli bismo reći na potpuno običan način, u svakom slučaju tako da se ne može izgovoriti neshvaćanjem. Gdje je tu u biti moguća securitas (sigurnost)? Dakako, takvo duboko izlaženje ususret Boga koji se odlučio za nas, može biti zloupotrebjeno te u Rimokatoličkoj Crkvi biva od nas vjernika obilno zloupotrebavano. Tko bi to smio samom sebi prikrivati? Ali otkad se prosuđuje upotreba na temelju opasnosti zloupotrebe? I tko je uopće u stanju ovdje suditi? Nešto od onoga što izgleda samodostatna sigurnost jest u stvari neusiljenost onoga koji na koncu konca ima apsolutno povjerenje u Boga, jer nam on stavlja na dohvat sredstvo spasenja, nama koji nismo puno postigli, a u pojedinim slučajevima uopće ništa. To sredstvo je njegova ljubav s kojom nikada ne idemo ukorak, ali koja je posljednje i prvo što postoji, usidrena sasvim blizu na dohvat. Osim toga, ponešto što izgleda kao velika nesigurnost u samog sebe, zapravo kao »strah i trepet« ili barem kao veliki nemir i snažno odavanje slave Bogu, ustvari nije ništa drugo nego samodostatna sigurnost (Selbstsicherheit). Prema ovakvom stavu Bog se nije smio odlučiti nego mora sve ostaviti u neizvjesnosti. U neizvjesnosti ne samo s obzirom na riječ (Pismo) nego i s obzirom na riječ Duha koja se eventualno događa na temelju Pisma. Ta riječ navodno nikada ne prima konkretni oblik i nikada ne biva izvanjska nego raste samo u glasovitoj »egzistencijalnoj« vjeri koja pak ne postoji nego se odmah ponovo rasplinjuje. Ovdje ostaje nesigurno sve, uključivši i sigurnu nesigurnost Boga koji se objavljuje, pa time i mene samoga. Nije li to upravo podgriježavanje apsolutne sigurnosti? Poznato mi je da su neki u evangeličkoj Crkvi također prozreli ovu nedosljednu tvrdnju o raspolaganju Bogom i samodostatnu sigurnost čovjeka koja se krije iza takvog govora i iz njega proizlazi. Znam također, da takav govor, koji se sadržajno izvodi iz Lutherova »napada«, izvire iz plodne sigurnosti u crkvenoj praksi potkraj srednjeg vijeka i njezine teološke obrade. Odatle u njoj afekti koji se jedva mogu otkloniti poukom i proučavanjem. Kako god bilo povijesno i psihološki, teološki i egzegetski valja dopustiti prema Novom zavjetu jasno vezanje (Selbstbindung) Duha Svetoga uz sredstva spasenja (također i riječi!), uz Crkvu, njezino tijelo, a također uz njezinu instituciju, službu i nosioce službe. Prema Novom zavjetu valja također razumjeti da ova

vezanost Duha ne škodi njezinu raznolikom smislu i učinku u okviru eshatološkog obilježja ovog našeg povijesnog vremena, ovog našeg povijesnog prostora te konačnog i odlučnog Božjeg izlazenja ususret.

Najprije Crkva, onda pojedini kršćani

Moram prijeći na nešto drugo. Smatram da sam iz Novog zavjeta naučio ono što je Rimokatolička Crkva od početka bez zablude zastupala: jednostavno stanje stvari da je Crkva *ispred* pojedinih kršćana. Ovo »ispred« nema, dakako, samo vremenski nego i stvarni smisao. Ona *jest* tijelo Kristovo — u svojim članovima te time uvijek više nego zbroj svojih članova. Ona je tijelo Glave. Ona je tijelo drugog, »posljednjeg« Adama. Kao što kao ljudi u pojedinostima živimo od Adama i u Adamu, pa ga tek tada kroz određeno vrijeme u sebi odražavamo i drugima pokazujemo, tako ćemo kao kršteni članovi Kristova tijela jednom nositi Kristovu »sliku«, nakon što ga sada privremeno »slijedimo« živjeti od Krista, u njemu, oko njega, od njegova tijela. Živimo kao članovi njegova tijela od njega. pomoću njegova tijela, Crkve. Dogodi li se da pozove mene kao odvojenog pojedinca (što se svakako događa rjeđe nego smatramo) te dogodi li se da nekog čovjeka pozove i pošalje protiv klonulog, tmurnog i lažnog duha u Crkvi (što je još rjeđe), još uvijek ga zove Duh Crkve. Raspoznaje se po tome što uvijek zove za nju, a pozivati uvijek za nju znači u njoj a ne izvan nje. Ovo prije svega vrijedi u trenutku posljednjeg i bolnog otpora pojedinca, koji je pozvan, protiv dubokih povreda i grijeha širokih krugova Crkve. Duh Crkve zove i takvoga, te upravo takvoga. Kao Duh Kristov i Duh Sveti zove ga ne na odvajanje nego na podlaganje — ne grijesima nego Crkvi. U tom smislu Crkva se uvijek reformira sama, uvijek iznutra i uvijek prema samoj sebi. Pravom reformatoru Crkve, alko tako što uopće postoji u ovoj općenitosti, ne preostaje nikakva druga sudbina, kad ne uspijeva, nego umirući dati znak za istinu protiv duha neistine koji je ovladao mnogim članovima Crkve. Napusti li Crkvu, makar samo iznutra — kad međutim do toga dođe, stvar ipak ne ostaje samo nutarnja — tada se više oslanja na svoj duh, koji može biti ispravan, nego na duh Crkve. Time postaje sličan obdarenicima korinthske zajednice koji su igrali na vlastitu obdarenost Duhom protiv Apostolova propovijedanja. Ja ovdje ne želim suditi o Lutherovoj osobi. Ipak otvoreno priznajem da mi je njegova pobožna žestina uvijek izgledala prožeta slijepom žestinom. Njegova polemika nije ipak samo »uvjetovana vremenom«, kako se često čuje. Ona je polemika jednog razljučenog kojemu sve stvari unaprijed izgledaju poremećene, te se bori protiv poluistina na život i smrt. Ovdje ne želim suditi ni o razlozima reformacije. Bilo je dovoljno razloga u ono doba kad je Crkva, za nas neshvatljivo, bolovala u glavi i udovima. Ali razloga za kakvu reformaciju? U svakom slučaju ne za takvu koja Crkvu vodi u razdor i time ozljeđuje njezinu bit, a sebe samu dokida. Crkva je ispred pojedinaca. To znači, da navedem još jedan primjer koji je meni blizak, da Crkva treba nositi i konačno normirati izlaganje Pisma. Ono se mora odvijati u duhu Crkve te konačno biti prosuđivano od Crkve s obzirom na istinitost. To ipak ne znači da komentatori Pisma trebaju jednostavno preuzimati određene rezultate dosadašnje crkvene egzegeze te jednostavno reproducirati dosadašnje zaključke

crkvenih autora, iako takve autore uvijek moraju uzimati u obzir. To također ne znači da današnja egzegeza treba preuzimati egzegetske metode koje su se bilo kada u Crkvi primjenjivale i priznavale, ali svakako treba razmišljati i na njihovoj liniji. Egzegeza je u sebi povijesni postupak i zato promjenjiv postupak. Postupak je jer se, upravo onda kad je životna, kreće na području općeg povijesnog življenja, te se treba zadržavati i kretati u životnom krugu Duha koji je istovremeno Duh Pisma i Crkve. Treba se podložiti snazi Duha Crkve i povijesti. To također znači da se treba kretati područjem izlaganja Crkve, jer je u konačnoj liniji samo funkcija velikog i trajnog izlaganja koje na svaki način stavlja pod kršćanski aspekt svijet i bitak sada nakon Krista (u što spada i ono što je protukršćansko). Samo tako uopće dolazi na područje na koje se Sveto pismo želi protegnuti i ostaje na području dosega Svetog pisma. Ujedno, samo u njemu uopće razabire dosežni smisao Svetoga pisma. Sigurno samim tim što »živim s Crkvom« još ne izlažem Sveto pismo u ovom smislu prilagođeno ili točno. Ali u svakom slučaju tada znam za dosežni smisao Pisma; i što to svjesnije činim, to sam u biti zaštićeniji od traženja nečeg stranog u njemu. Slučaj pojedinog egzegeta koji ne bi imao nikakvih preduvjeta i stajao bi pred Biblijom kao pred knjigom koju otvara prvi put jest teoretski i apstraktan. Ili je i on pod utjecajem Duha Crkve, makar on to ne znao ili ne htio, ili stoji na predodžbenom i životnom području koje je tuđe ili čak neprijateljsko Svetom pismu. Povijesno gledano, takvo se područje istrgnulo iz životnog i predodžbenog područja Crkve te se podiglo i izgradilo samostalno. I ovdje je također moguće — čak kod potpunog izručenja Pismu ili pak na kakvom drugom nepredvidljivom putu — da pojedinac dođe na dosežno područje Svetog pisma. Ali normalno su tako velike zapreke onog stranog ili neprijateljskog životnog i predodžbenog (!) područja da on ostaje izvan dosežnog područja Pisma i ne dohvaća njegov dosežni smisao. U takvoj situaciji stojimo pomalo svi, također i oni koji žive u Crkvi i s Crkvom. Bolje rečeno, iz nje uvijek iznova dolazimo. Stoga se i kao egzegeti trebamo dati odlučno poučiti od Crkve. U takvoj situaciji dolazi naime do mnogih svetopisamskih problema koji su za suvremenu novozavjetnu znanost pravi povijesni i egzegetske problemi te se ne smiju zaobilaziti, a ipak bivaju postavljeni »samo« u okviru cjelokupne situacije te prema tome nisu apsolutni. Za suvremeno životno izlaganje, koje se odvija na određenom životnom i predodžbenom području, mitološkog su obilježja izreke Svetog pisma o uskrsnuću Krista i mrtvih, kao što je to uostalom bilo prema Djelima apostolskim također za određeni antikni racionalizam. Zašto? Jer bi, misle mnogi, uskrsnuće bilo čudo koje se po sebi i u sebi protivi ljudskom razumu, dapače ljudskom moralu, a koje je moglo biti podnošeno ili čak prihvaćano u primitivnije doba, ne baš tako osjetljivo protiv mitologije. Takvo mišljenje i shvaćanje Kristova uskrsnuća od mrtvih jest krivo. Izvještaj Novog zavjeta o njemu nema ni u kojem smislu mitološkog obilježja, kao što se uostalom ne može navesti nijedna stvarna paralela, čak nijedna zbiljski formalna paralela iz antikne religije i mitologije. Osim toga, uskrsnuće nije ni na koji način prikazano kao čudo! Ono je zapravo prikazano kao zbiljski i povijesni događaj sui generis, nečuvene snage i učinka. Ovdje se moramo zadovoljiti takvim formalnim obilježavanjem. Zašto ljudi uskrsni događaj barem u načelu ne shvaćaju

općenito, tako kao što općenito shvaćaju ili naslućuju stvaranje? Zato što je ljudski duh općenito usmjeren izvan životnog i predodžbenog područja, na kojemu se odigrao događaj Kristova uskrsnuća od mrtvih, a prva vjera prvih očevidaca bila je usmjerena na to životno i predodžbeno područje koje je ujedno zahtjevno područje Crkve. Ona iz ovog svoga izvorišta disponira čovjeka a time njegovo životno izlaganje sve do njegova religioznog, moralnog i intelektualnog bitka.

Jedinstvo — bitno svojstvo Crkve prema Novom zavjetu

Moram doći na još jedno, posljednje gledište koje me pokreće pri nastojanju da predočim razloge za svoj prelaz u Crkvu koji su izrasli iz Novog zavjeta. Iz godine u godinu raslo je moje osvjedočenje da prema Novom zavjetu postoji samo jedna Crkva, da jedinstvo Crkve spada na njezinu bit, te da se ono treba shvaćati kao konkretno, povijesno jedinstvo njezinih temelja, njezinih sredstava spasenja, njezine vjere, njezine poglavarске službe, njezina prava i, naravno, sa svim tim njezinih članova. Pustimo sve ostalo po strani i imajmo na umu da nitko ne može poricati sadržajnu prisutnost jedinstva Crkve već u pojmu naroda Božjega, novog Izraela ili također u pojmu tijela Kristova, i to jedinstva koje se proteže i na pravo. To se jedinstvo također temelji na tome što Crkva prema Novom zavjetu nije ništa drugo nego kao nebesko-zemaljsko konkretno utjelovljenje sveobuhvatne Božje ljubavi i volje, jedno i ujedinijuće gibanje njegove ljubavi koja je svima naklonjena. Ljubav znači sjedinjenje, a sjedinjenje se doduše događa unutra, ali po svojoj biti ne ostaje samo u nutrini nego se proteže i na ono što je sasvim izvanjsko, dakle na sve elemente koji tvore Crkvu. Sjedinjenje će se doduše ostvariti tek u Božjoj budućnosti, ali je ta budućnost već stupila u svijet upravo u Crkvi utjelovljenjem Logosa i uskrsnućem Isusa Krista. kao što slušamo. Sjedinjenje se već sada konkretno odvija, pošto je Kristovo tijelo na križu konkretno u sebi ujedinilo Židove i pogane te ih pomirilo s Bogom, i to u Crkvi koja je tada bila skrivena a Duh ju je Sveti izveo na vidjelo. Nitko ne može biblijski dokazati da je ujedinijuća Crkva samo Crkva srca koja bi se sastojala od pravih kršćana što žive raspršeni po svijetu. I nitko ne može biblijski dokazati da je jedinstvo Crkve poput jedinstva granâ koje se ujedinijuju u deblu, a svaka crkvena grana da navodno pridonosi višem jedinstvu. Ne šepa li već sama po sebi ta često upotrebljavana usporedba? Ujedinjenost vidljivih grana u nevidljivom deblu? I nitko napokon ne može biblijski dokazati da je jedinstvo Crkve eshatološko u tom smislu što bi se imalo ostvariti tek na sudnji dan, a da su sve Crkve tek na putu prema jednoj Crkvi. Zar zbilja sve? Međutim, očito je da njiva neće biti uspostavljena tek na sudnji dan, nego će tada samo biti izdvojen kukolj od pšenice. Mreža neće tek tada biti bačena, nego će loše ribe biti odvojene od dobrih. Kako bi Isus mogao moliti za jedinstvo svojih učenika s napomenom da njihova razdijeljenost svijet odvraća od vjere, kad bi se radilo samo o budućem a ne o sadašnjem jedinstvu koje sadrži buduće u konkretnom i početnom stupnju? Uostalom, znali su ljudi već dugo u evangeličkoj Crkvi s podijeljenim kršćanstvom da se radi o konkretnom i sadašnjem jedinstvu. Smatralo se da su, prema postavljenoj svrsi, jedna prava Crkva sve te Crkve dokle god su pravovjer-

ne, kao što je još danas slučaj s grčkopravoslavnom Crkvom, nasuprot rimokatoličkoj koja je Antikrist. Također današnje unutarprotestantsko ekumensko gibanje pokazuje da još postoji svijest o konkretnom sadašnjem jedinstvu. Mnogim zagovornicima tog gibanja ovo se jedinstvo čini potrebno ne samo iz crkvenopraktičnih ili religijskopovijesnih razloga, nego i 17. poglavlje Ivanova evanđelja ima pri tome određenu ulogu. Upravo to gibanje pokazuje, i to ne samo svojim teoretskim postavkama nego i praktičnim odvijanjem, da se ne otvara iskreno prema biti ujedinjujućeg jedinstva te da izmiče sveukupnoj zahtjevnosti tog jedinstva — u kvadraturu kruga. Jer ni jedinstvo za kojim ide to gibanje ne biva ostvareno, kad kršćanstvo ostaje podijeljeno te time biva kočeno iznutra i prema vani ono konkretno gibanje ujedinjujućeg Božjeg jedinstva. Narodi tako ne sklapaju nikakav mirovni ugovor nego samo dogovor o prekidu vatre. A rastu znakovi da će se ujediniti u jedinstvu mržnje.

Zaključak

To su neki uvidi koje sam stekao tokom godinâ izlaganjem Novog zavjeta, izlaganjem koje je s jedne strane bilo pripravljeno nekim praktičnim iskustvima a s druge strane potkrijepljeno. Nisu mi nikako dopustili da ostanem izvan Rimokatoličke Crkve koja je bitno jedna na takav način što je uvijek više od zbroja svojih članova i odatle uvijek ispred svakog pojedinog člana. U njoj i po njoj pokazuje Bog svijetu svoju približenost i odluku koja je donesena te ostaje od utjelovljenja Logosa. U njoj i po njoj iznosi Gospodin tokom različitih razdoblja svoju puninu, puninu istine te samog sebe uvijek iznova prenosi ljudima na spasenje. Naravno da nisam odjednom došao do tih uvida pa da bih samo trebao povući iz njih dosljedne zaključke. Oni su mi se, međutim, malo po malo namećali kao jasni razlozi u toku stalnog i uvijek novog razmišljanja nad Novim zavjetom te pod utjecajem pokojeg providnosnog događaja i pokojeg susreta. Tako mi je bilo dano i naloženo da se nakon dugog oklijevanja uputim prema tuđini u kojoj se najavljujivala domovina te koja mi uz Božju pomoć domovinu sve više otvara i jednom će je konačno otvoriti. Neka Bog plati onima koji su mi pomagali pri mom polasku na put.

(S njemačkog preveo Mato Zovkić)